

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՖԻԼԱՏԵԼՖԻՈՅ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԶԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

(FREE LIBRARY, PHILA. PA., U. S. A.)

Ջ.

ԶԵՌԱԳԻՐ ԹԻԻ 118 — ԶՈՐԱ ԱՒԵՏԱՐԱՆՆԵՐ

ՆԿԱՐԱԳՐԱԿԱՆ. —

Թուղթի՝ 302, որոնցմէ 10ը տօնացոյցի, 4ը մանրանկարներու յատկացուած և 3ը դատարկ են: Մեծութիւն՝ $18 \times 13 \times 6\frac{1}{2}$ սմ., 20 տող իւրաքանչիւր էջի վրայ: Գրութիւն՝ գեղեցիկ բոլորգիր, երկսիւն: Նիւթ՝ մագաղաթ: Կոլի՝ փայտեայ կաշեպատ զարդարուն: Պահպանակի՝ մէկ առջև, մէկ ետև մագաղաթեայ: Մանրանկարի՝ 3 հատ Աւետարաններուն սկիզբը, թուղթ 14թ, 103թ, 243թ: Լուսանցազարդի՝ ամէն երկու էջի վրայ մէկ հատ: Գրիչ և ձողկով՝ անծանօթ: Թուական՝ հաւանօրէն ԺԲ. դար: Յիշատակարան՝ չկայ:

ԾԱՆՈԹՈՒԹԻՒՆԻՆՔ. —

Ա) Սկիզբի կաշեպատ կողքը խաչելու-թեան նկարով կնքուած է:

Բ) 4րդ և 5րդ թերթերուն ներքնամասի երկու էջերուն վրայ մանր գիրերով գրուած է բացատրագիր խրատ մը թէ ինչպէ՛ս գործածելու է յաջորդիւ հրեցող չորս աւետարաններուն հասարակաց համատես ցուցակը: Վերնագիրն է «Եւսեբիոս Կարպիանոսի սիրելի եղբօր ի Տէր, ողջոյն»: Կը սկսի «Ամովնի Աղեմանդրացոյ, բազում աշխատութեամբ եւ ներքին փոյր ի մէջ առեալ, զառ ի չորիցն երով մեզ զաւետարան մաքեան աւետարանին համաբարբառս այլոց աւետարանչացն զգրուակս եղեալ առնրեր»: (*)

(*) Չեռագրատանս մէջ ի պահ դրուած է նաև Հայերէն տպագրեալ ծաշու Աւետարան մը: Աւետարանս արծաթապատ է. —

Կողք Առաջին. — փորագրուած են խաչելութեան և տասներկու Առաքեալներու պատկերները:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ. —

Առաջին երեք թերթերը կը պարունակեն համատես աւետարաններու բազմատկան ցուցակ մը, որմէ ետք կայ հետեւալ բացատրագիրը. —

«Համաձայնութիւն նախաստեղալ գրութոցս: Ի հինգ տեղուջ չորս աւետարանիչն համաձայնին միմեանց,

Ի մատթէոս իզ (26) տեղի երեքն համաձայնին:

Ի մարկոս իը (28) տեղի երեքն համաձայնին:

Ղուկաս իէ (27) տեղի երեքն համաձայնին:

Յովհաննէս բ (2) տեղի երեքն համաձայնին:

Մատթէոս ի (20) տեղի երկուքն համաձայնին:

Մարկոս ժը (12) տեղի երկուքն համաձայնին:

Ղուկաս ժը (12) տեղի երկուքն համաձայնին:

Յովհաննէս չունի:

Մատթէոս ի ժև (15) տեղի միայն:

Մարկոս յերեք տեղի միայն:

Ղուկաս լթ տեղի միայն:

Յովհաննէս լզ տեղի միայն»:

ՄԱՆՐԱՆԿԱՐԲ ԵՒ ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴ. —

14թ, 103թ և 243թ թերթերու մանրանկարները զետեղուած են իւրաքանչիւր Աւետարանի սկիզբը և կը ներկայացնեն Աւետարանիչները. բարձր արուեստի գործ են, դժուած կարմիրով և կապոյտով:

Չեռագրիս սկիզբի թերթերը յատկացուած են տօնացոյցի, որոնք չըջանակ-

Կողք երկրորդ. — փորագրուած է Յարութեան պատկերը:

Յիշատակարան. — «Յիշատակ հանգուցեալ մահտեսի Արագելի և կենդանի մահտեսի Էլմասին ի դուռն սր. Լուսաւորիչ»:

Առաջին երես. — «Աւետարան Տոն. Մերոյ Յի. Գի.»

Տպագրեալ ի տպարանի Յօհաննիսի և Յակոբու:

Ի թուին Հայոց 1218 Մայիսի 7, Իսթանպուլ Կ. Պոլիս:

(1218 + 551 = 1769 Յ. Ք.):

Աւետարան կը բովանդակէ նոյն «Եւսեբիոս Կարպիանոս սիրելի եղբօր ի Տէր ողջոյն» հատուածը:

ԳՐԱՆՈՍԵԱԿԱՆ

«THE ARMENIANS IN THE BYZANTINE EMPIRE». By Prof. P. Charanis, Ph. D. Preface by Sirarpie Der Nersessian. Calouste Gulbenkian Foundation Armenian Library, Lisbon, 1963.

Դալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան Հայկական Մատենաշարէն հրատարակուած գիրքերուն կարեւորագոյններէն է Փրօֆ. Գարանիսի «Հայերը Բիւզանդական Կայսրութեան Մէջ» ուսումնասիրութիւնը, որ մանրամասնօրէն կը ներկայացնէ Հայոց դերը Բիւզանդական Կայսրութեան մէջ՝ մասնաւորաբար քաղաքական, ռազմական եւ ընկերային մարզերէն ներս:

476 ին Հռոմէական Կայսրութեան Արեւմտեան ճիւղին (Հռոմի) կործանումով, Արեւելեան թեւը, այսինքն Բիւզանդական Կայսրութիւնը, դարձաւ Միջերկրականեան շրջանի հզօրագոյն պետութիւններէն մին: Ինչպէս Ռընէ Կէրտան կը գրէ. «Տասը դար, ան հանդիսացաւ Վրիստոնէութեան

ուած են գեղեցիկ լուսանցադարձերով, թռչունի եւ ծառի նմոյշներով: Մանրանկարք եւ լուսանցադարձք գործերն են նոյն ծաղկողին՝ որ հետեւած ըլլալու է Բիւզանդական արուեստին:

ՅԱՏԿԱՆՈՇՔ. —

Զեռագրիս հանգամանքը շատ լաւ է: Էջերուն վրայ յայտնի կը տեսնուին ընթերցանութեան համար յատկապէս դրուած շեշտաւորումները լուսանցքներուն մէջ: Ամէն պարբերութիւն կը սկսի կարմիր գլխագրով մը եւ երբեմն լուսանցքներուն մէջ կ'երևին ուղիղ գիծերու զարդեր, ընդհանրապէս կարմիրով, որոնք հաւանաբար արեւելեան ճաշակի ազդեցութիւնը կը յայտնաբերեն:

ԶԱԽԷՆ ՎՐԴ. ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

Ֆիլոսոֆիա
Յուլիս, 1964

միշտ պատրաստ, միշտ պաշարուած, միշտ դիմադրող պատուարը՝ բարբարոսութեան շարունակաբար բարձրացող ալիքներուն դէմ: Խաչակրութիւնները, որոնցմով այնքան հպարտ ենք, չեն կրնար քաղաքացիական պայքարի յաղթանակներով եւ անակնկալ ետ-մղումներով յատկանշուած այն վիթխարի պայքարին հետ, զոր Բիւզանդացիներ առաջ տարին բարբարոսական բոլոր ուժերուն դէմ՝ Հերակլի օրերէն մինչեւ Կոստանդինի մահը (1453):» (*)

Մեր ազգային պատմութեան ամենէն հետաքրքրական, ամենէն ցաւալի եւ միաժամանակ ամենէն քիչ ուսումնասիրուած բաժինը կը կազմէ Հայ-Բիւզանդական յարաբերութիւններու հարցը. յարաբերութիւն մը՝ որ սկսելով ընդհանրապէս չորրորդ դարէն, կը զարգանայ եւ իր բարձրակէտին կը հասնի Մանազկերտի ճակատագրական պատերազմով (1071), յանգելու համար Կիլիկիան Խաչակրութեան հիմնումով վերածարձուած բացայայտ թշնամութեան եւ կործանարար պայքարի:

Փրօֆ. Գարանիսի փոքրածաւալ գիրքը (ընդամէնը 63 էջ) սկզբնաղբիւրներու առատ գործածութեամբ կը նկարագրէ Բիւզանդական Կայսրութիւնը կազմող ցեղերու կարեւորագոյններէն մէկուն՝ Հայութեան նպաստն ու դերը այդ պետութեան մէջ մասնաւորաբար Թ.-ԺԱ. դարերու ընթացքին, երբ Բիւզանդական զահ բարձրացաւ հայազգի կայսրերու շարք մը:

Քաղաքական պայմաններու աննպաստ դասաւորման իրր հետեւանք, Հայկական մասնակի կամ զանգուածային գաղթականութիւններ սկսած են նոյնիսկ հինգերորդ դարուն, Վարդանանց պայքարներուն յաջորդող անորոշ եւ դժուար օրերու ընթացքին: Այս գաղթերը կատարուած են ընդհանրապէս Հայ իշխաններու կամ նախարարներու նախաձեռնութեամբ եւ առաջնորդութեամբ, որոնք նախընտրած են հեռանալ դէպի Բիւզանդիոն՝ հրապտուած հոն տիրող նպաստաւոր պայմաններէն ու կայսրերու կողմէ իրենց ընծայուած տիրադոսներէն, կալուածներէն, պատիւէն: Արա-

(*) René Guerdan, «Byzantium: Its Triumphs and Tragedy», p. 7.